

Mario Grčević

Fakultet hrvatskih studija

Odsjek za kroatologiju

Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb

mgrcevic@hrstud.hr

JEZIČNO PLANIRANJE I ZAKON O HRVATSKOM JEZIKU

Hrvatska je 90-ih godina bila izložena oštroj kritici zbog svoje navodno rigorozne jezične politike koju je, prema kritičarima, usmjeravao HDZ (Grčević 2002). Kritika je u visokoj mjeri bila komplementarna s raznim poticajima da se u Republici Hrvatskoj hrvatska standardno-jezična norma ne udaljava od drugih tzv. »štokavskih jezika« i ne narušava »srpskohrvatski« odnosno »BKS« kao (navodni) temeljni jezični model (Grčević 2009). Raspuštanjem Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika 2012. godine od strane SDP-ova ministra znanosti i pristankom ravnatelja Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje na demonstrativni otklon od likvidiranoga Vijeća i njegova predsjednika akademika Radoslava Katičića, zadan je težak udarac pokušajima da se u Hrvatskoj uspostavi i održi krovno, nacionalno vijeće za hrvatski jezik i njegovu normu. Suzbijeni su i svi prijedlozi i poticaji da se prema uzoru na druge europske zemlje donese zakon o hrvatskom jeziku i razvije društveno odgovorna državna jezična politika (Martina Grčević 2007, 2011 i Mario Grčević 2011, 2012). Najaktivnijim zagovornicima zakonski institucionalizirane skrbi o hrvatskom jeziku bili su u drugom desetljeću XXI. stoljeća političari s lijevo-ga političkoga spektra, poglavito članovi Hrvatskih laburista. Oni su u saborsku proceduru u dva navrata uputili svoj prijedlog *Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika* (2010. i 2012.). U saborskoj raspravi zalagali su se za zakonsku zaštitu javne uporabe hrvatskoga jezika, no suprotstavljali su im se članovi vladajućih stranaka, tvrdeći da dodatna zakonska zaštita hrvatskoga jezika nije potrebna jer da će hrvatski jezik postati službenim jezikom Europske unije (Grčević 2015). Hrvatski jezik postao je 2013. službenim jezikom Europske unije, a pokušaji da se uspostavi hrvatsko jezično planiranje na državnoj razini bili su spriječeni. Sva naknadna nastojanja u tom smjeru, od 2013. godine do danas, tako-

đer su suzbijena. Ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje proglasio je 2017./2018. godine kako je u Republici Hrvatskoj Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje "oblikovatelj hrvatske jezične politike", no ne zna se je li doista tako, i ako jest, tko mu je i kada dao tu ovlast. Temeljeći se na mojim dosadašnjim istraživanjima jezične politike u Hrvatskoj i inozemstvu, uzimajući u obzir potrebe hrvatskoga društva i uvažavajući jezične zakone i propise u drugim europskim zemljama, u članku se zastupa stajalište da je Hrvatskoj potreban poseban jezični zakon kojim će se transparentno regulirati jezičnopolitički ciljevi Republike Hrvatske i uspostaviti službeno jezično planiranje na državnoj razini. Pokazuje se što mislim da bi takav zakon trebao sadržavati.

Uvod

Europske države na različite načine pristupaju jezičnomu planiranju i provedbi svojih jezičnih politika. Mnoge države imaju posebne jezične zakone kao npr. Francuska, Švedska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Mađarska, Rumunjska, Estonija, Litva, Latvija, Malta, Belgija, Finska, Švicarska (na razini kantona), Španjolska, Irska, a izvan EU-a u Europi Rusija, Ukrajina, Bjelorusija, Makedonija, Srbija, Kosovo i druge zemlje. U jezičnim zakonima određuju se službeni ili državni jezici, njihov status i obvezatnost uporabe npr. u školstvu, državnim tijelima, tvrtkama, robnim deklaracijama i uputama, ugovorima, nazivima, medijima, skupovima i javnim na(t)pisima i oglasima. Jezični zakoni djelomice definiraju i položaj i prava manjinskih i znakovnih jezika, službeno imenovanje naselja i ispisivanje njihovih imena, uporabu stranih jezika, uređuju odnose između autohtonih jezika, određuju posebna državna tijela zadužena za normiranje, osmišljavanje i nadzor nad provedbom jezične politike, određuju ili ne određuju kazne za nepoštivanje zakona i slično. Jezični zakoni mogu se znatno razlikovati sadržajem, uvjetovano specifičnim jezičnopolitičkim problemima pojedinih zemalja i njihovim različitim zakonskim sustavima, kao i motivima nastanka pojedinih jezičnih zakona. Nijedan od današnjih jezičnih zakona ne zadire u jezik privatne komunikacije i ne isključuje prava jezičnih ili nacionalnih manjina (Grčević 2015).

Republika Hrvatska ima *Zakon o uporabi jezika i pisama nacionalnih manjina* (NN 51/00 i 56/00) kojim se razrađuje ustavna odredba¹ o zaštiti jezičnih prava nacionalnih manjina, no nema zakona koji bi razradio status

¹ Čl. 15. Ustava Republike Hrvatske: »Pripadnicima svih nacionalnih manjina jamči se sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom i kulturna autonomija.«

hrvatskoga jezika koji je Ustavom propisan kao službeni jezik u Republici Hrvatskoj. Republika Hrvatska nema (više) ni nacionalno vijeće zaduženo za hrvatski jezik, niti provodi službeno jezično planiranje kakvo se osmišljava i provodi u većini europskih zemalja. Svaka dosadašnja inicijativa za uspostavu službene hrvatske jezične politike i inicijativa za donošenje zakona o hrvatskom jeziku spriječena je, uglavnom paušalnim odbijanjem političara, glasačkom mašinom u Saboru, a sve uz potporu (i na poticaj) pojedinih jezikoslovaca i medija, uglavnom bez sadržajne argumentacije. I u nekim drugim suvremenim društvima katkada se odbija jezično planiranje, no ono se u uređenim zemljama uglavnom pojavljuje na društvenim marginama jer se kosi s temeljnim načelima društvenih uređenja i država kao takvih, a kosi se i s temeljnim načelima na kojima počivaju suvremeni standardni jezici. Biti paušalno protiv jezičnoga planiranja, protiv bilo kakva jezičnoga zakona, i protiv proaktivne jezične politike na državnoj razini, usporedivo je sa zalaganjem onih koji smatraju da nam je regulacija u prometu suvišna, da nas opterećuje i oduzima slobodu vozačima, ili da su nam bilo kakve društvene norme i ograničenja suvišna. Znamo da postoje zemlje u kojima prometne regulacije *de facto* nema, da se ljudi i ondje uspješno služe osobnim automobilima, no to nije vrijednost kojoj danas teže moderna europska društva.

Jezična politika u hrvatskom susjedstvu

U hrvatskom susjedstvu Republika Srbija ima *Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama* od 1991./1994. koji (od 2010.) propisuje da je »u službenoj upotrebi ... srpski jezik«. Od 1997. ili 1998. postoji i *Odbor za standardizaciju srpskoga jezika*. Kao rezultat i daljnji putokaz srpske jezične politike 2021. godine donesen je *Zakon o upotrebi srpskog jezika u javnom životu i zaštiti i očuvanju ćirilickog pisma*. Srpska jezična politika planira se i promišlja na više razina, o čem ne svjedoče samo incidenti kao onaj nedavni sa srbijanskim udžbenikom za osmi razred osnovne škole u kojem se niječe postojanje hrvatskoga jezika (usp. HAZU 2021), nego npr. i tematski broj Zbornika Instituta za srpski jezik SANU s naslovom *Srpski jezik i aktuelna pitanja jezičke politike* iz 2014. godine. O planiranju srpske jezične politike u odnosu na Hrvatsku i hrvatski jezik svjedoči i srbijanski *Zakon o kulturnom nasleđu* (2021./2022.) u kojem se pod »stare srpske knjige« uključuju i »izdanja dubrovačke književnosti«, koja (zbog jezičnih razloga) navodno »pripadaju i srpskoj i hrvatskoj kulturi, zaključno sa 1867. godinom.«

U Sloveniji kao našem sjeverozapadnom susjedu situacija se od 2015. nije bitno promijenila (usp. Grčević 2015). Slovenija je već 1994. godine u

parlamentu imala stalno radno tijelo za jezičnu politiku i jezično planiranje i potom je pri Ministarstvu kulture osnovana *Služba za slovenski jezik*. Od 2007. Slovenija donosi kontinuirano *Rezoluciju o programu jezične politike*, a slovenski je kao službeni jezik jezičnim zakonom iz 2004. kao obavezan propisan u svim područjima pisane i usmene komunikacije i javnoga života u Sloveniji. Zakon propisuje i ustrojavanje koordinacijskoga tijela pri Vladi za potrebe jezične politike i jezičnoga planiranja. Novost vezana uz Sloveniju ta je da su u međuvremenu izrađene mrežne stranice *www.jezikovna-politika.si* na kojima se može saznati, među ostalim, kako najlakše prijaviti kršitelje *Zakona o javnoj uporabi slovenskoga jezika*. Slovenska *Rezolucija o Nacionalnom programu za jezikovno politiko 2014–2018*, koja je donesena 2013., istekla je pa je slovenski parlament, Državni zbor, u lipnju 2021. godine na temelju *Zakona o javnoj uporabi slovenskoga jezika* donio novu rezoluciju o nacionalnom programu jezične politike za razdoblje od 2021. do 2025. (*Rezolucija o nacionalnom programu za jezikovno politiko 2021–2025*). Ona je donesena u skladu sa *Strategijom razvoja Slovenije do 2030. godine*. *Rezolucija* pokazuje da jezični zakon nije vrhunac, nego okvir, tj. početak državne jezične politike i njezina institucionalnoga planiranja.

Hrvatska jezična politika danas

Za razliku od opisanih susjednih zemalja, u Hrvatskoj se na državnoj razini ne provodi proaktivno jezično planiranje vezano uz njezin službeni jezik. Kada su 2005. godine Hrvatsko filološko društvo i njezin tadašnji predsjednik Ivo Škarić predložili da se i u nas donese zakon o jeziku prema uzoru na druge europske države i da se vodi državno odgovorna jezična politika, naši su političari došli do kompromisnoga rješenja i omogućili osnivanje *Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika* kojemu je predsjedao akademik Radoslav Katičić. To su učinili znajući za stanje u našem susjedstvu, tj. kako i tko ondje osmišljava i provodi jezičnu politiku. Međutim, naši su političari od samoga početka bojkotirali rad Vijeća za normu i naposljetku ga 2012. godine ukinuli (Grčević 2012, 2015).

Unatoč tomu u novijoj povijesti imali smo dva ozbiljna prijedloga za donošenje hrvatskoga jezičnoga zakona kojima bi se, da su bili prihvaćeni, učinio ozbiljan iskorak u hrvatskom jezičnom planiranju i vođenju jezične politike. Riječ je o prijedlozima Hrvatskih laburista – Stranke rada iz 2010. i 2012. godine i o prijedlogu Matice hrvatske iz 2013. godine. Zakonski prijedlog Hrvatskih laburista imao je široku podršku akademske zajednice, o čem svjedoči npr. *Podgorska deklaracija* iz 2010. i činjenica da je Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika na svojoj 25. sjednici

18. svibnja 2010. na zahtjev Ministarstva znanosti donijelo (pozitivno) mišljenje o *Prijedlogu Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika* koji je u saborsku proceduru uputio saborski zastupnik Dragutin Lesar. Vijeće za normu poduprlo ga je gotovo jednoglasno, sa samo jednim suzdržanim glasom (Vijeće 2013:141–142). Međutim, obje tadašnje Vlade, HDZ-ova i SDP-ova iz 2010. i 2012. godine, nisu taj nacrt *Zakona* prihvatile i u njem doradile potrebna mjesta, nego su ga odbile na gotovo istovjetan način, i to tako da je SDP-ova Vlada 2012. ključne dijelove svoje odbijenice prepisala iz odbijenice prethodne HDZ-ove Vlade (Grčević 2012, Lesar 2012).

Matičin prijedlog *Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika* (Matica 2013), koji nije ušao u saborsku proceduru, imao je također široku potporu jezikoslovne struke. Hrvatska informativna agencija (HINA) o tom je napisala tekst koji je *Novi list* 30. studenoga 2013. objavio pod naslovom *Jezikoslovci podržavaju zakon o jeziku, mediji se svrstali protiv* (HINA 2013). Kao što naslov govori, naši vodeći mediji dočekali su Matičin prijedlog poput onoga Hrvatskih laburista: negativno i paušalno odbijajući bilo kakav hrvatski jezični zakon. U negativnom prikazivanju i odbijanju Matičina prijedloga sudjelovali su i pojedini jezikoslovci među kojima je po svojoj funkciji najistaknutiji bio ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Željko Jozić. On je negativne medijske komentare o prijedlogu Matičina prijedloga tumačio kao »posljedicu rigidnosti i nedorađenosti Matičina prijedloga« (HINA 2013). Ravnatelj je isprva najavljivao da će on, tj. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje izraditi bolji prijedlog *Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika* i pokrenuti njegovo donošenje. Dana 27. lipnja 2013. objavljena je tim povodom ova vijest:

»Konačna inačica ›Hrvatskoga pravopisa«, iza kojega u potpunosti radno ›stoje‹ znanstvenici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ), predstavljena je danas u Novinarskom domu u Zagrebu gdje je ravnatelj toga instituta i glavni urednik ›institutuskoga‹ pravopisa Željko Jozić najavio da će IHJJ pokrenuti i novu inicijativu – donošenje Zakona o jeziku.« (Pravopis 2013).

Ravnateljevu zamisao u promijenjenom obliku, s jasnim naznakama povlačenja, HINA je prenijela ovako:

»Institut je zamislio rješavanje pitanja zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika na drugačiji način, napominje Jozić. Nacrtu prijedloga zakona, dodaje, prethodilo bi publiciranje dokumentacije jezičnoga zakonodavstva u Europi i svijetu, organiziranje okruglog stola s predavačima iz inozemstva koji imaju iskustva s pitanjem zaštite jezika, određivanje područja obuhvata dotičnoga zakona i na kraju nacrt prijedloga zakona, koji bismo poslali u javnu raspravu na internetu: otvoreno i demokratski, na mrežnim stranicama

ma. »Takav bi pristup omogućio jasan uvid u to je li nam zakon uopće potreban i mogu li se njegove odredbe ugraditi u neke druge zakone, poput, primjerice, Zakona o odgoju i obrazovanju, Zakona o trgovačkim društvima i sl., koja bi područja takav zakon regulirao, a naposljetku bi se uz pomoć pravnih i jezičnih stručnjaka te zainteresirane javnosti uobličio tekst prijedloga s kojim bismo krenuli u proceduru usvajanja u Hrvatskome saboru«, objašnjava Jozić«. (HINA 2013).

Nakon što je interes javnosti za prijedlog Matice hrvatske i Hrvatskih laburista zamro, ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje više se nije oglašivao u povodu *Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika*, a niti je ispunio najavu da će Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje izraditi novi prijedlog zakona. U međuvremenu je proglasio da je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje ne samo središnja ustanova za proučavanje i njegovanje hrvatskoga standardnoga jezika, nego upravo i »oblikovatelj hrvatske jezične politike« (Jozic 2018:101). Nije poznato je li to doista tako. Takva pitanja od općega nacionalnoga interesa ne bi se trebala rješavati iza zatvorenih vrata u političkim krugovima koji javnosti nisu poznati, kao ni ciljevi njihova djelovanja. Hrvatskoj je potrebno javno nacionalno tijelo koje će na legitiman način biti zaduženo za praćenje i usmjeravanje hrvatske jezične politike. Takvo tijelo moglo bi se najlakše ustrojiti putem zakona o hrvatskom jeziku, onako kako je to zamislila Matica hrvatska 2013. godine. Međutim, donošenje takva zakona u Hrvatskoj se uporno sprječava.²

² Predsjednik Matice hrvatske Miro Gavran obznanio je 10. siječnja 2022. da je Matica hrvatska odlukom Glavnoga odbora u prosincu 2021. pokrenula novu inicijativu za izradbu nacrt *Zakona o hrvatskom jeziku* i da je u tu svrhu oformljena radna skupina u sastavu: Stjepan Damjanović, Mislav Ježić, August Kovačec, Tomislav Stojanov i voditelj radne skupine Mario Grčević. Među onima koji su i tu inicijativu dočekali izrazito negativno, sa stajališta da Hrvatskoj ona nipošto ne treba, istaknuo se je ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. On, koji prema vlastitim podacima u bazi CROSBİ u svojoj cijeloj karijeri nije napisao nijedan rad na temu jezičnoga planiranja ili jezične politike, i koji, sudeći prema CROSBİ-ju (<https://www.bib.irb.hr/prehled/profil/17093?page=1>), od 2009. godine samostalno nije napisao nijedan znanstveni rad, radnu skupinu Matice hrvatske u kojoj su tri redovita člana HAZU, u javnosti je ocijenio ovako: »kad pogledam sadašnji sastav ljudi koji navodno pišu taj novi zakon, mogu samo reći da je moj optimizam na najnižoj razini« (Spero 2022). Od 11. siječnja do 22. siječnja 2022. ravnatelj se je putem dnevnih novina i televizije inicijativi Matice hrvatske javno suprotstavio čak četiri puta, uporno tvrdeći da Hrvatskoj ne treba najavljeni *Zakon o hrvatskom jeziku* na kojem se tada tek počelo raditi (usp. Lilek 2022, Dugandžija 2022, Spero 2022). U unaprjednom obezvrjeđivanju Matičine inicijative i nacrt *Zakona* sudjelovao je i tjednik srpske nacionalne manjine *Novosti*. Indikativno je da se *Novosti* i druge bliske im priopćajnice nisu na taj način oglašivale kada su se donosili usporedivi zakoni u Srbiji i u srpskom entitetu Bosne i Hercegovine 2021. godine. O njima su šutjeli.

O budućem *Zakonu o hrvatskom jeziku*

Ustav Republike Hrvatske određuje hrvatski jezik kao službeni jezik pa bi budući *Zakon o hrvatskom jeziku* trebao predstavljati prvenstveno razradbu te ustavne kategorije. Stoga bi bilo dosljedno i pravno usustavljeno nazvati ga *Zakonom o službenoj uporabi hrvatskoga jezika*. Međutim, praktičnije je nazvati ga *Zakonom o hrvatskom jeziku*. Idealno bi bilo kada bi se on mogao donijeti kao organski zakon koji je u pravnom smislu nadređen običnim zakonima. O zakonskom statusu ovisi njegovo formalno uobličavanje. Za financiranje djelatnosti koja proizlazi iz *Zakona*, Sabor bi trebao osigurati posebnu stavku u proračunu.

Prvi dio *Zakona o hrvatskom jeziku*

Zakon o hrvatskom jeziku trebao bi imati preambulu u kojoj se objašnjava na kojim se činjenicama on temelji i od kojih polazi Sabor koji ga donosi. To su prije svega Ustav Republike Hrvatske, status hrvatskoga kao službenoga jezika u Europskoj uniji, činjenica da brojne druge zemlje, i članice Europske unije, imaju svoje posebne jezične zakone, itd. U tom dijelu *Zakona* trebalo bi opisati i osnovne jezične pojmove: što hrvatski jezik jest i u kakvu je odnosu hrvatski standardni jezik prema drugim idiomima hrvatskoga jezika. Trebalo bi odrediti da je *Zakon o hrvatskom jeziku* usmjeren ne samo prema promicanju hrvatskoga standardnoga jezika, nego i prema promicanju i očuvanju hrvatskih autohtonih dijalektalnih idioma. Također bi trebalo izraziti da *Zakon* uvažava funkcionalne stilove hrvatskoga standardnoga jezika i da ne ograničava književno-umjetničke slobode izražavanja i općenito izražavanje bilo kojega pojedinca. Službeni jezik Republike Hrvatske trebalo bi odrediti obvezatnim i u javnoj uporabi pravnih osoba, s iznimkama i ograničenjima koje se odnose na prava nacionalnih manjina, odredaba koje vrijede za organizaciju međunarodnih znanstvenih projekata, zračnoga prometa i slično.

Drugi dio *Zakona o hrvatskom jeziku*

Drugi dio *Zakona* trebao bi biti posvećen pravnomu položaju hrvatskoga jezika u pojedinim područjima službene i javne komunikacije. Temeljno polazište drugoga dijela *Zakona* trebalo bi biti da zbog uporabe hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj nitko ne smije biti diskriminiran i da je njegova uporaba pravo građana Republike Hrvatske, uz uvažavanje postojećih zakonskih odredaba koje reguliraju uporabu drugih jezika, prije svega jezika nacionalnih manjina.

U budućem *Zakonu* svakako treba na primjeren način uzeti u obzir i druge zakone u kojima se spominje hrvatski jezik. Tih drugih zakona s jezičnim odredbama ima više od trideset. Nabrojat ću većinu bez posebna reda pri nabrojanju: *Zakon o hrvatskom državljanstvu*, *Zakon o azilu*, *Zakon o kaznenom postupku*, *Prekršajni zakon*, *Zakon o općem upravnom postupku*, *Zakon o upravnim sporovima*, *Zakon o privatnim detektivima*, *Zakon o obrani*, *Zakon o zaštiti potrošača*, *Zakon o informiranju potrošača o hrani*, *Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji*, *Zakon o elektroničkim medijima*, *Zakon o audiovizualnim djelatnostima*, *Zakon o faktoringu*, *Zakon o leasingu*, *Zakon o tržištu kapitala*, *Zakon o kreditnim institucijama*, *Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima*, *Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima*, *Zakon o obveznim mirovinskim fondovima*, *Zakon o liječništvu*, *Zakon o ljekarništvu*, *Zakon o sestrinstvu*, *Zakon o plovidbi i lukama unutarnjih voda*, *Zakon o arbitraži*, *Zakon o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora*, *Zakon o dadiljama*, *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Zakon o političkim strankama*, *Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica*, *Zakon o udrugama*, *Zakon o trgovačkim društvima*, *Zakon o zračnom prometu*.

Osim takvih zakona s jezičnim odredbama postoje i uredbe i pravilnici u kojima se reguliraju jezična pitanja, uglavnom na način da se i u njima propisuje uporaba hrvatskoga u nekom djelokrugu kao službenoga jezika Republike Hrvatske. Riječ je o pravnim aktima kao što je npr. *Pravilnik o stjecanju privilegije za obavljanje radiotelefonske komunikacije*, *Pravilnik o općim uvjetima za obavljanje poštanskih usluga*, *Pravilnik o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama*, *Pravilnik o turističkoj i ostaloj signalizaciji na cestama*, *Uredba o metodologijama vještačenja*, *Jedinstvena metodološko-nomotehnička pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor* itd.³

Kada bi se *Zakon o hrvatskom jeziku* pisao kao organski zakon, on bi mogao biti mjesto ne samo za popunjavanje zakonskih praznina, nego i mjesto na kojem bi se sustavno mogle provjeriti i modificirati već postojeće jezične odredbe u drugim pravnim aktima. Analizom postojećih jezičnih odredaba došao sam do zaključka da je njihov najveći dio neupitan, a glede dotjerivanja manjega broja postojećih jezičnih odredaba valja razgovarati i sporazumno doći do rješenja koja su prihvatljiva većini. Dio jezičnih odredaba uvjetovan je pravnom stečevinom Europske unije pa naše nacionalno zakonodavstvo nije ovlašteno mijenjati ih.

Pri dotjerivanju postojećih zakonskih jezičnih odredaba i pri uvođenju novih u budućem *Zakonu o hrvatskom jeziku* trebalo bi razmisliti, među

³ *Uredbe* smo na hrvatskom jeziku, tj. u hrvatskoj pravnoj terminologiji, do 1918. zvali *naredbama*, a potom iz Beograda preuzeli srpski naziv *uredba* koji se zadržao do danas, s tim da se danas *naredbama* zovu akti druge pravne kategorije.

ostalim, o sljedećim točkama:

- Može li se osigurati da se imena zemljopisnih imena Republike Hrvatske na službenim natpisima na hrvatskom jeziku ispisuju onako kako se to čini npr. u *Registru geografskih imena Republike Hrvatske* iz 2010. godine, koji je izdala Državna geodetska uprava? To se pitanje postavlja zato što danas mnogima nije jasno zove li se na hrvatskom jeziku u službenoj uporabi grad Rovinj i dalje *Rovinj*, ili *Rovinj-Rovigno*. Ako se zove *Rovinj*, imamo li pravo i obvezu zvati ga upravo tako u službenim dokumentima koji su pisani hrvatskim jezikom? Prema *Registru geografskih imena Republike Hrvatske* iz 2010. taj se grad na hrvatskom i dalje zove *Rovinj*. Prema *Registru geografskih imena nacionalnih manjina Republike Hrvatske* iz 2011., također u izdanju Državne geodetske uprave, taj se grad na talijanskom zove *Rovigno*. To je u redu. Međutim, prema aktualnom *Registru geografskih imena* koji je putem interaktivnoga zemljovida dostupan na mrežnim stranicama Državne geodetske uprave, hrvatsko ime *Rovinj* samostalno se više ne upotrebljava, nego se ispisuje samo u dvojezičnoj kombinaciji *Rovinj-Rovigno*, kao jedna cjelina, neovisno o pitanju imenujemo li taj grad na hrvatskom ili talijanskom jeziku. Je li posrijedi mijenjanje hrvatskoga imena i sprječavanje njegove uporabe kao samostalnoga imena (kao rezultat prijašnjih stranačko-političkih trgovina)? Da bi o tom mogla biti riječ, upućuje i mrežni popis naselja s pripadajućim poštanskim brojem *Hrvatske pošte*. U njem se kao naselje navodi »Rovinj - Rovigno«, a kao poštanski ured »52210 Rovinj (Rovigno)«.
- Spomenuti *Registar geografskih imena Republike Hrvatske* iz 2010. objavljen je s engleskom inačicom teksta na prvom mjestu, i to sustavno u cijeloj knjizi, a hrvatska inačica mu je na drugom mjestu. Ne bi li u takvoj službenoj publikaciji, koja je namijenjena prije svega javnosti Republike Hrvatske, hrvatski jezik trebao biti na prvom mjestu za svaku državnu upravu Republike Hrvatske? Takve publikacije upućuju na to da nam je potreban *Zakon o hrvatskom jeziku* u kojem se normiraju takva pitanja. Normirati treba, naravno, i dvojezične natpise pa Državna geodetska uprava Republike Hrvatske više ne bi imala probleme koje sada očigledno ima.
- Smijemo li u Republici Hrvatskoj odrediti da se i na prometnim i turističkim znakovima natpisi ispisuju na službenom jeziku Republike Hrvatske, a da višejezični nazivi i natpisi budu napisani tako da je prvo ispisan naziv ili natpis na službenom jeziku?

- Možemo li normirati kako se nazivi odredišta u drugim državama ispisuju na našim prometnim znakovima i kakvu ulogu pri tom igraju naši egzoni? (U dosadašnjoj praksi ispisivanja višejezičnih naziva na prometnim znakovima vođenja prometa prevladava, uslijed nedostatka normiranosti, razdvajanje bjelinama, spojnicama, i kosim crtama. Naravno, i obavijesnost za strance treba zadovoljiti, ali bi trebalo regulirati kako se to čini.)
- Je li hrvatskoj javnosti prihvatljivo ili neprihvatljivo da se imena (*nazivi* u našoj pravnoj terminologiji) kulturnih, športskih, zabavnih i stručnih manifestacija, konferencija, priredaba, objekata itd. u Republici Hrvatskoj ispisuju na službenom jeziku Republike Hrvatske i da ta imena mogu imati prijevod na stranom jeziku koji se u međunarodnoj komunikaciji s inozemnim partnerima može rabiti kao glavno ime, dakle na prvom mjestu?
- Smije li se očekivati da organizatori konferencija i drugih javnih skupova u RH ne smiju bez opravdana razloga onemogućivati ili zabranjivati uporabu službenoga jezika Republike Hrvatske?
- Može li se od časopisa koji se (su)financiraju iz Državnoga proračuna Republike Hrvatske i koji izlaze (i) na stranim jezicima, očekivati da donose sažetke pojedinih članaka na hrvatskom jeziku?
- Može li se odrediti da se javne obavijesti, natpisi i promičbene poruke ispisuju na službenom jeziku i pismu, a ako se odnose na sadržaje lokalnoga karaktera, da se mogu rabiti i dijalektalni idiomi ili elementi dijalektalnih idioma hrvatskoga jezika?
- Može li se odrediti da ugovori koje sklapa Republika Hrvatska, njezina tijela i institucije, ugovori koji se sklapaju između pravnih i fizičkih osoba, moraju biti napisani na službenom jeziku i pismu Republike Hrvatske ili barem imati inačicu na njezinu službenom jeziku i pismu?
- Može li se u medijskom prostoru povećati udio sinkroniziranih filmova na hrvatskom jeziku? Ako nam je stalo do hrvatskoga govornoga jezika i njegova promicanja u punini njegovih idioma, i ako ih želimo promicati kao dio zapadnoeuropskoga kruga u kojem je sinkronizacija pravilo, a ne balkanskoga, u kojem je sinkronizacija iznimka, onda treba (Grčević 2012).⁴

⁴ Na umu treba imati da se emitiranje filmskih sadržaja na suvremenoj digitalnoj televiziji razvija u smjeru koji je danas već uobičajen na međunarodnim filmskim servisima kao što je *Netflix*. Danas na *Netflixu* svaki korisnik može gledati film sa sinkronizacijom na bilo kojem dostupnom jeziku, a neovisno o sinkronizaciji može isključiti

- Smijemo li pri emitiranju emisija lokalnoga sadržaja poticati uporabu dijalektalnih idioma hrvatskoga jezika? Smijemo li poticati filmsko stvaralaštvo na tragu serija kao što su *Naše malo misto* ili *Mejaši*? Čini se da bismo trebali ako nam je stalo do hrvatskoga jezika u njegovoj cjelini.
- Treba li odrediti da se na visokoškolskoj razini uporabom stranih jezika ne smije potiskivati hrvatski jezik niti osiromašivati njegovo nazivlje pa stoga zakonski zaštititi hrvatsko nazivlje i osigurati da se visokoškolski sadržaji koji se predaju na stranom jeziku, na dotičnom sveučilištu predaju i na hrvatskom jeziku?

Treći dio *Zakona o hrvatskom jeziku*

Trećim dijelom *Zakona o hrvatskom jeziku* trebalo bi osnovati nacionalno stručno tijelo koje bi se moglo zvati *Vijeće za hrvatski jezik*, a djelovati bi moglo pri Hrvatskomu saboru, uzimajući u obzir da je hrvatski jezik u Republici Hrvatskoj ustavna kategorija. Vijeće za hrvatski jezik moglo bi se osnovati kao pravna osoba s javnim ovlastima. Ono bi davalo mjerodavna mišljenja u svezi sa službenom i javnom uporabom hrvatskoga jezika. Moglo bi preporučiti ili potaknuti izradbu normativnih priručnika potrebnih za službenu uporabu hrvatskoga jezika. Ono bi isto tako moglo preporučiti više priručnika koji normativno nisu posve podudarni pa bismo tako imali varijaciju u normi, no ne stihijsku, nego plansku. Vijeće bi prema potrebi pribavljalo mišljenja kroatističke i komplementarnih struka i moglo bi osnivati radne skupine sastavljene od pojedinaca specijaliziranih za pojedina područja.

Vijeće za hrvatski jezik bilo bi prije svega zaduženo za praćenje provedbe *Zakona o hrvatskom jeziku* i za osmišljavanje hrvatske jezične politike za potrebe Vlade Republike Hrvatske. Ono bi Saboru i Vladi davalo prijedloge vezane uz područje definirano *Zakonom*. Osnivanjem takva vijeća napravili bismo prvi korak prema ustrojavanju hrvatske državne jezične politike. U njegovu članstvu svakako bi trebale biti zastupljene Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Matica hrvatska, svi filozofski fakulteti s kroatističkim odsjecima ili katedrama u Hrvatskoj, dakle fakulte-

ili uključiti titlove, također na bilo kojem dostupnom jeziku. Sinkronizacija dječjih filmova u Hrvatskoj danas je dosegla izuzetno visoku umjetničku razinu jer se sinkronizacija dječjih filmova kao proizvod njeguje i razvija, a čime se znatno obogaćuje hrvatska govorna kultura. Nema razloga da se takav razvoj sprječava i za druge filmske sadržaje, uz, naravno, zadržavanje mogućnosti da netko tko želi, filmske sadržaje i dalje može pratiti i na izvornim jezicima.

ti iz Zagreba, Zadra, Rijeke, Osijeka, Splita, Pule, također i Fakultet hrvatskih studija (Odsjek za kroatologiju), Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru (koje je jedino sveučilište izvan Republike Hrvatske s hrvatskim jezikom kao nastavnim i službenim jezikom). Kao pridružene članove trebalo bi uključivati predstavnike Ministarstva kulture, Ministarstva znanosti, predstavnike hrvatske jezične zajednice u zemljama u kojima je hrvatski jezik zaštićen kao manjinski ili regionalni jezik (i putem predstavnika Savjeta Vlade RH iz reda pripadnika Hrvata izvan RH ili Državnoga ureda za Hrvate izvan RH).

Završne odredbe *Zakona o hrvatskom jeziku*

U završnim odredbama budućega *Zakona o hrvatskom jeziku* bilo bi dobro definirati:

- Prije promjene i pri donošenju novih imena javnih institucija i državnih tijela treba priložiti mišljenje Vijeća za hrvatski jezik. Na taj način mogla bi se spriječiti besmislena preimenovanja kao što je bila ona *Ministarstva zdravstva* u *Ministarstvo zdravlja* ili nepotrebno izbacivanje oblika *šport* u korist oblika *sport* u imenu Ministarstva znanosti, nakon čega je uslijedio činovnički stihijski progon oblika *šport*.
- Prije promjene i pri donošenju novih imena jedinica područnoga ustrojstva i lokalne samouprave u smislu Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj koja se popisuju u *Registru geografskih imena Republike Hrvatske* (Zagreb, 2010.), bilo bi dobro propisati da nadležna tijela prilažu mišljenje Vijeća za hrvatski jezik.
- Tijela Republike Hrvatske trebalo bi zadužiti pribaviti mišljenje Vijeća za hrvatski jezik pri svakoj promjeni zakonskih odredaba i pri uspostavljanju novih zakonskih odredaba koje se odnose na službenu i javnu uporabu jezika i pisama na području Republike Hrvatske. Bez suglasnosti Vijeća postojeće odredbe ne bi se trebale mijenjati, niti uvoditi nove.
- Ured za lektoriranje (Uredba o osnivanju Ureda za lektoriranje, NN 26/2005) kao stručna služba Vlade Republike Hrvatske sa zadaćom da tekstove zakona i drugih propisa koje predlaže ili donosi Vlada trebao bi se napokon ustrojiti. Taj bi ured tekstove trebao uređivati prema normama hrvatskoga standardnoga jezika (pravopisno, gramatički i leksički), a u dvojbjenim slučajevima trebao bi slijediti mišljenje Vijeća ili normativnih djela koje Vijeće preporuča.

- U završnim odredbama *Zakona o hrvatskom jeziku* trebalo bi u slučaju ponovljena kršenja odredaba *Zakona* propisati postupanje prema “kaznenim” člancima *Zakona o zaštiti potrošača* i *Zakona o audiovizualnim djelatnostima*.

Zaključak

Na kraju ovoga teksta moram opet naglasiti isto ono što sam prvi put naglasio već prije mnogo godina: ako se u Republici Hrvatskoj želi unaprijediti službena i javna uporaba hrvatskoga jezika, ako se želi voditi jezično planiranje i jezična politika kao što se vodi u većini zemalja u našem užem i širem okružju, potrebno je donijeti *Zakon o hrvatskom jeziku* u kojem će se razraditi ustavna odredba o njegovoj službenoj uporabi i definirati njegova javna uporaba. Taj zakon ne smije ograničavati umjetničku i inu slobodu izražavanja bilo kojega pojedinca ili biti usmjeren protiv jezične varijacije. Međutim, on mora odrediti što je to službena uporaba hrvatskoga jezika, propisati kada se i kako rabi u javnoj uporabi, barem pravnih osoba, te postaviti kontrolne mehanizme koji će onemogućiti razne anomalije koje štete razvoju hrvatskoga jezika, a s kojima se suočavamo (Grčević 2012, 2015). Budući *Zakon o hrvatskom jeziku* omogućio bi sustavan rad na razvoju hrvatskoga nazivlja na svim područjima i ustrojavanje hrvatske jezične politike i jezičnoga planiranja na državnoj razini.

Literatura

- Bagdasarov, Artur R. 2015. Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objekt jezične politike. *Filologija*, 64, 147–166.
- Dugandžija, Mirjana. 2022. Željko Jozić, ravnatelj Instituta za jezik (intervju). *Nedjeljni Jutarnji*, 16. siječnja 2022.
- Grčević, Mario. 2002. O hrvatskim jezičnim promjenama 90-ih godina. *Forum*, XXXXI:LXXIII, 4–6, 514–552. https://bib.irb.hr/datoteka/262237.2002_Forum_2002_4-6_Grcevic.pdf.
- Grčević, Mario. 2009. Hrvatska ne smije pristati na bošnjačko-hrvatsko-srpski jezik u EU. *Hrvatsko slovo*, 735; 736. https://www.bib.irb.hr/396013/download/396013.Grcevic_Hrvatsko_slovo_2009_05_22_29.pdf.
- Grčević, Mario. 2011. Rat za hrvatski jezik i pravopis. *Hrvatsko slovo*, 828; 829; 830; 831 (pod raznim uredničkim naslovima): https://www.bib.irb.hr/511270/download/511270.HS_2011_03_04_1.pdf; https://www.bib.irb.hr/511274/download/511274.HS_2011_03_11_2.pdf; https://www.bib.irb.hr/511276/download/511276.HS_2011_03_18_3.pdf; https://www.bib.irb.hr/511285/download/511285.HS_2011_03_28_4.pdf.

- Grčević, Mario. 2011. Hrvatski jezik i Europska Unija. *Jezik*, 58:2, 50–57.
- Grčević, Mario. 2012. Institucionalna jezična politika u Republici Hrvatskoj i položaj hrvatskoga jezika danas. *Kolo*, XXII:5–6, 143–166. https://bib.irb.hr/datoteka/620310.Grcevic_Kolo_2012.pdf.
- Grčević, Mario. 2013. Lingua serviana i Dubrovnik – O srpskom prisvajanju dubrovačke književnosti. *Vijenac*, 516–517, 8–9. <https://www.bib.irb.hr/671336>.
- Grčević, Mario. 2015. Trebamo li hrvatski jezični zakon? *Hrvatsko slovo*, 1062; 1063; 1064; 1065; 1066. https://bib.irb.hr/datoteka/789233.Trebamo_li_hrvatski_jezicni_zakon_-_Hrvatsko_slovo_2015.pdf.
- Grčević, Mario. 2021. Zakon o hrvatskom jeziku ne smije se više odgađati. Razgovor s Markom Curaćem. *Hrvatski tjednik*, 28. XI. 2021., 39–42. <https://www.hrstud.unizg.hr/obavijesti?@=21gkk>.
- Grčević, Martina. 2007. Vergleichende Darstellung der sprachpolitischen Tendenzen in den slawischen Ländern seit Ende der 1980-er Jahre. *Filologija*, 48, 41–73.
- Grčević, Martina. 2011. Suvremena jezična situacija u slavenskim zemljama. *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II*. Ur. Sesar, Dubravka, Zagreb, 143–159. https://www.bib.irb.hr/526967/download/526967.Jezicna_situacija_slav.pdf.
- HAZU 2021. IZJAVA u vezi s pristupanjem Republike Srbije Europskoj uniji. <https://www.info.hazu.hr/odbori/odbor-za-normu-hrvatskoga-standardnog-jezika/>.
- HINA 2013. Jezikoslovci podržavaju zakon o jeziku, mediji se svrstali protiv. *Novi list*. 30. XI. 2013. <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/jezikoslovci-podrzavaju-zakon-o-jeziku-mediji-se-svrstali-protiv/>.
- Jozić, Željko. 2018. The Institute for Croatian Language and Linguistics and its role in developing the modern Croatian language. *National language institutions and national languages: Contributions to the EFNIL Conference 2017 in Mannheim*. Ur. Stickel, Gerhard. Budapest, 101–106.
- Kryžan-Stanojević, Barbara (ur.). 2016. *Jezična politika između norme i jezičnog liberalizma*. Zagreb: Srednja Europa.
- Lilek, Mirela. 2022. Što će nam Zakon o jeziku. *Jutarnji list*. 13. siječnja 2022.
- Matica 2013. Zakon o javnoj uporabi hrvatskoga jezika (nacrt). *Vijenac*, 514. <https://www.matica.hr/vijenac/514/zakon-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-nacrt-22548/>.
- Lesar, Dragutin. 2012. Prijedlog Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika – predlagatelj Klub zastupnika Hrvatskih laburista. <https://sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-predlagatelj-klub-zastupnika-hrvatskih>.

- Podgorska deklaracija 2010. https://hr.wikisource.org/wiki/Podgorska_deklaracija_o_polo%C5%BEaju_i_javnoj_uporabi_hrvatskoga_jezika_u_Republici_Hrvatskoj_i_Europskoj_uniji.
- Pravopis 2013. Predstavljen novi pravopis: Znete li koje su novosti? 27. lipnja 2013. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/danas-je-predstavljeno-novi-pravopis-hrvatskog-jezika---292441.html>.
- Registar 2010. *The Gazetteer of the Republic of Croatia. Registar geografskih imena Republike Hrvatske*. The Republic of Croatia, State Geodetic Administration – Republika Hrvatska, Državna geodetska uprava, Zagreb.
- Registar 2011. *Registar geografskih imena nacionalnih manjina Republike Hrvatske. (verzija 1.0)*. Republika Hrvatska, Državna geodetska uprava, Zagreb.
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>.
- Spero, Tia. 2022. Jozić: Nastupio je kraj razuma i logike. Zakon o hrvatskom jeziku nije nam potreban, a srpske pretenzije na našu književnost pravi su bučkuriš kontradikcija. Intervju. Razgovarala Tia Spero. *Večernji list*, 22. siječnja 2022., 12–13.
- Tanasić, Sreto. 2014. *Srpski jezik i aktualna pitanja jezičke politike*. Zbornik Instituta za srpski jezik SANU 2. Beograd.
- Vijeće 2013. Zapisnici Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. *Jezik*, 60:2–4, 62–160.
- Udier, Sanda Lucija. 2016. I bez zakona o jeziku: hrvatsko jezično zakonodavstvo na početku 21. stoljeća. *Jezična politika između norme i jezičnog liberalizma*. Ur. Kryžan-Stanojević, Barbara. Zagreb: Srednja Europa, 13–29.

Die Sprachplanung und das Gesetz über die kroatische Sprache

Zusammenfassung

In den 1990er Jahren wurde Kroatien wegen seiner angeblich rigorosen Sprachenpolitik, die laut Kritikern von der HDZ geleitet wurde, heftig kritisiert. Die Kritik ergänzte sich in hohem Maße mit verschiedenen Impulsen, »Serbokroatisch« oder »BKS« als grundlegendes Sprachmodell durch die kroatische Sprachstandardisierung nicht zu gefährden (Grčević 2009). Die Auflösung des Rates für die kroatische Standardsprache im Jahr 2012 durch den SDP-Wissenschaftsminister und die Zustimmung des Direktors des Instituts für kroatische Sprache und Sprachwissenschaft zu einer demonstrativen Abwendung vom aufgelösten Rat und seinem Präsidenten Radoslav Katičić, stellten einen schweren Schlag gegen den Versuch, in Kroatien einen Nationalrat für die kroatische Sprache zu etablieren. Alle Vorschläge und Initiativen, ein Gesetz über die kroatische Sprache nach dem Vorbild anderer europäischer Länder zu verabschieden, wurden ebenfalls abgelehnt. Im zweiten Jahrzehnt des 21. Jahrhunderts waren die Politiker der kroatischen Arbeiterpartei (Hrvatski laburisti – Stranka rada), die aktivsten Befürworter eines kroatischen Sprachgesetzes. Zweimal haben sie im Parlament (2010 und 2012) einen Vorschlag für das *Gesetz über den öffentlichen Gebrauch der kroatischen Sprache* vorgelegt. Im Jahr 2013 wurde Kroatisch zur Amtssprache der Europäischen Union, aber bis dahin wurden in Kroatien alle Versuche, ein Sprachgesetz bzw. eine Sprachplanung auf staatlicher Ebene zu etablieren, abgelehnt. Alle weiteren Bemühungen in diese Richtung von 2013 bis heute blieben ebenfalls ohne Erfolg. Aus diesem Grund wurde in Kroatien keine gesellschaftlich verantwortliche staatliche Sprachenpolitik entwickelt, wie sie in vielen anderen europäischen Ländern spätestens seit den frühen 1990er Jahren entwickelt wird (Martina Grčević 2007, 2011 und Mario Grčević 2011, 2012). Ausgehend von meinen bisherigen Untersuchungen zur Sprachenpolitik in Kroatien, unter Berücksichtigung der Bedürfnisse der kroatischen Gesellschaft und unter Beachtung der Sprachengesetze in anderen europäischen Ländern, wird im vorliegenden Artikel dargestellt, dass Kroatien ein Sprachgesetz braucht und es wird gezeigt, was es meiner Meinung nach enthalten sollte.

Ključne riječi: hrvatska jezična politika, jezični zakon

Schlüsselwörter: kroatische Sprachenpolitik, Sprachgesetz

Keywords: Croatian language policy, language law